

Lora Hilenbrand

NEPOKOREN

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Laura Hillenbrand

UNBROKEN

Copyright © 2010 by Laura Hillenbrand

Translation Copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ranjenima i izgubljenima

Što se u te usjeklo najtrajnije i najdublje? Od
čudnih naglih bježanja, od teških okršaja ili stra-
hovitih opsada, što ostaje najdublje?

Volt Vitmen, *Vidar**

* Volt Vitmen, *Vlati trave*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1984, prevod
Ivan V. Lalić i Tin Ujević. (Prim. prev.)

Sadržaj

Mapa	12–13
Predgovor	15

PRVI DEO

1. Pobuna jednog dečaka	19
2. Trči kao lud	32
3. Tornado iz Torensa.	40
4. Pljačka Nemačke	52
5. U rat	65

DRUGI DEO

6. Leteći mrtvački sanduk	83
7. „To je to, momci“	102
8. „Samo moje gaće znaju koliko sam se uplašio“.	116
9. Petsto devedeset četiri rupe	134

10. Smrdljiva šestorka	152
11. „Ovo niko neće preživeti“	163

TREĆI DEO

12. Oboreni	175
13. Nestali na moru	182
14. Žeđ.	195
15. Ajkule i meci	210
16. Pisma u oblacima	219
17. Tajfun	230

ČETVRTI DEO

18. Leš koji diše	241
19. Dvesta nemih ljudi	254
20. Vetar za Hirohita	269
21. Vera	285
22. Kovanje zavere	295
23. Čudovište	308
24. Progonjen	320
25. B-29	332
26. Ludilo	346
27. Pad	361
28. Ropstvo	368
29. Dvesta dvadeset udaraca	381
30. Uzavreli grad	391
31. Juriš nagih.	400

32. Slapovi ružičastih breskvi	410
33. Majčin dan	423

PETI DEO

34. Treperava devojka	441
35. Raspad.	456
36. Telo na planini	468
37. Zamršena užad	478
38. Poziv zviždukom	485
39. Osvit	496
Epilog	501
Izjave zahvalnosti	525
O autorki	535

Predgovor

GDE GOD DA POGLEDA, VIDEO JE SAMO VODU.

Bio je 23. jun 1943. godine. Negde usred beskrajnog prostranstva Tihog okeana, strelac Ratnog vazduhoplovstva kopnene vojske i olimpijski trkač Lui Zamperini ležao je na malom splavu, a struje su ga nosile ka zapadu. Pored njega se skljkao narednik, jedan od avionskih artiljeraca. Na drugom splavu, privezanom za njihov, ležao je treći član posade s krivudavom ranom na čelu. Njihova tela, izgorela od sunca i umrljana žutom bojom, bila su mršava poput kostura. Ajkule su lenjo kružile oko njih, češale se o splavove, strpljive.

Plutali su već dvadeset sedam dana. Nošeni ekvatorijalnom strujom, prešli su preko hiljadu i po kilometara i zašli duboko u vode pod japanskom vlašću. Splavovi su se rastvarali u kašu i zaudarali su kiselo i oštro. So je izjedala kožu trojice momaka, a usne su im toliko nabrekle da su im pritiskale bradu i nos. Provodili su dane pogleda uprtih u nebo, pevajući *Beli Božić*, mrmljajući o hrani. Niko ih više nije ni tražio. Bili su sami na skoro sto šezdeset šest miliona kvadratnih kilometara okeana.

Mesec dana ranije dvadesetšestogodišnji Lui Zamperini bio je jedan od najboljih atletičara sveta; mnogi su očekivali da će prvi pretrčati jednu milju za manje od četiri minuta i probiti jednu od najslavnijih granica snova. Njegovo telo olimpijca sada je težilo manje od pedeset kilograma, a čuvene noge više nisu mogle da ga nose. Gotovo svi osim njegove porodice smatrali su ga mrtvim.

Dvadeset sedmog dana ujutru čuli su udaljen, dubok štropot. Svaki vazduhoplovac poznaje taj zvuk: klipovi. Opazili su blesak na nebu – avion, vrlo visoko. Zamperini je ispalio dve rakete i istresao prah u vodu; signalna boja obavila je oba splava jarkonandžastim. Avion je nastavio i polako nestao. Ljudi su klonuli. Onda su ponovo čuli zvuk i avion se vratio. Posada ih je videla.

Brodolomnici su mahali rukama omršavelim do požutele kože i kostiju, i dozivali glasovima slabašnim od žeđi. Avion se spustio i proleteo duž splavova. Zamperini je video profile posade, tamne naspram jasnog plavetnila.

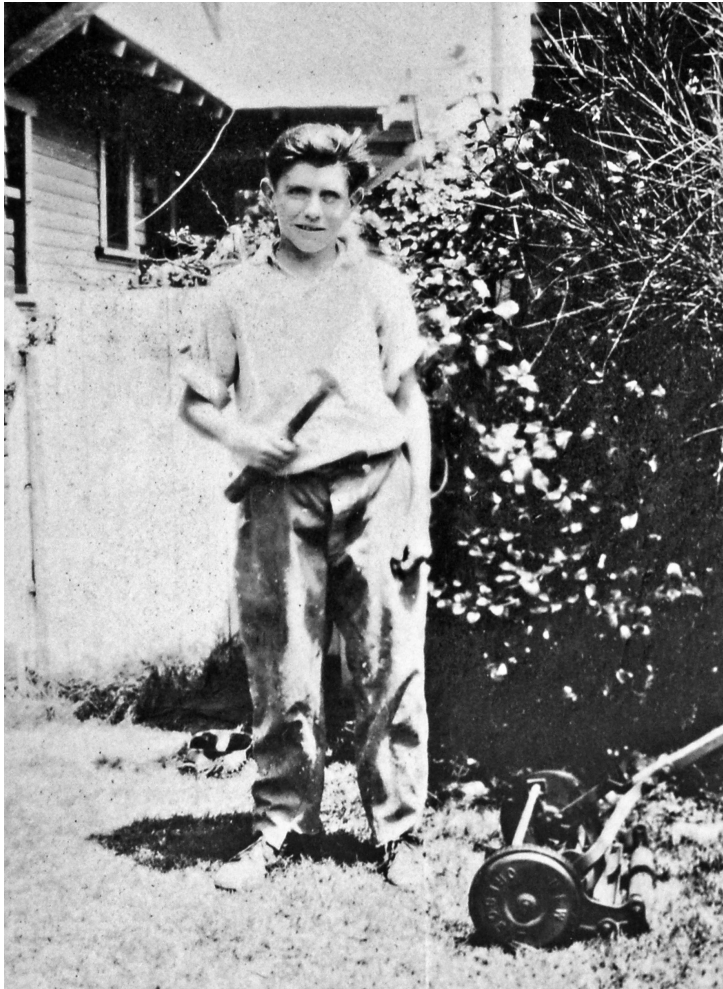
Razleglo se zastrašujuće brujanje. Voda i sami splavovi kao da su proključali. Bila je to mitraljeska paljba. To nije bio američki spasilački avion. Bio je to japanski bombarder.

Sva trojica su se bacili ispod splavova i uhvatili se jedan za drugog. Grčili su se dok su meci rešetali gumu i prosecali vodu oko njihovih lica. Paljba je besnela, a onda utihnula kad ih je avion preleteo. Izvukli su se nazad na splav koji se još nije sasvim izduvao. Bombarder se nagnuo u stranu i okrenuo ka njima. Dok se ispravljao, Zamperini je video cevi mitraljeza, uperene pravo u njih.

Pogledao je svoje drugove. Bili su preslabi da se vrate u vodu. Ležali su na dnu splava, s rukama preko glave, a Zamperini je sam skočio u more.

Negde ispod njega ajkulama je dosadilo da čekaju. Izvile su se u vodi i zaplivala prema čoveku ispod splava.

PRVI DEO

Lui Zamperini (iz privatne kolekcije).
Fotografiju je snimio Džon Brodkin.

JEDAN

Pobuna jednog dečaka

UTAMI PRED SAMU ZORU 26. AVGUSTA 1929, U ZADNJOJ spavaćoj sobi male kuće u Torensu, u Kaliforniji, dvanaestogodišnji dečak sedeo je na krevetu i osluškiavao. Nešto se čulo spolja, sve glasnije. Potmulo brujanje nagoveštavalo je da nešto veliko cepa vazduh. Dečak je spustio noge s postelje, strčao niz stepenice, otvorio zadnja vrata kuće i izleteo na travnjak. Dvorište je delovalo nestvarno, umotano u neprirodan mrak, drhtavo od buke. Zabačene glave, opčinjen, dečak je stajao na travnjaku uz starijeg brata.

Nebo je nestalo. Nešto čemu se video samo ogroman obris lebdelo je nisko u vazduhu iznad kuće. Bilo je duže od dva i po terena za ragbi i visoko kao grad. Zamračilo je zvezde.

Ono što je dečak video bio je nemački dirizabl *Grof Ceppelin*. Duga gotovo dvesta pedeset i visoka trideset tri metra, bila je to najveća letelica svih vremena. Raskošnija od najboljih aviona, klizeći je bez napora prevaljivala velike razdaljine, veličinom je posmatračima oduzimala dah i tog leta 1929. predstavljala je svetsko čudo.

Za tri dana ovaj vazdušni brod trebalo je da okonča zapanjujući vazduhoplovni poduhvat – let oko sveta. Putovanje je počelo sedmog avgusta, kada se *Cepelin* odvojio od užadi u Lejkherstu, u Nju Džersiju, uzdigao se uz dug spor uzdah i krenuo ka Menhetnu. Tog leta na Petoj aveniji započinjalo je rušenje hotela *Voldorf-Astorija*, da se načini mesta za podizanje oblakodera neviđene veličine – zgrade *Empajer stejt*. Na stadionu *Jenkija*, u Bronksu, igrači su prvi put oblačili dresove s brojevima: Lu Gerig je nosio broj 4, Bejb Rut, pred svoj petstoti houn ran, broj 3. Na Volstritu cene akcija jurile su ka rekordu.

Posle sporog obilaska Kipa slobode, *Cepelin* se nagnuo ka severu i skrenuo ka Atlantskom okeanu. Posle nekog vremena pod njim se ponovo pojavilo kopno – Francuska, Švajcarska, Nemačka. Brod je nadleteo Nirnberg, u kom je mali političar Adolf Hitler, vođa Nacističke stranke teško poražene na izborima 1928, upravo održao govor u kom se zalagao za selektivno ubijanje novorođenčadi. *Cepelin* je zatim zaplovio ka istoku, ka Frankfurtu, u kom je Jevrejka po imenu Edit Frank negovala svoju bebu, devojčicu po imenu Ana. Leteći ka severoistoku, vazdušni brod prešao je iznad Rusije. Sibirski seljaci, toliko izolovani da nikad nisu videli ni voz, pali su na kolena.

Devetnaestog avgusta, dok je oko četiri miliona Japanaca mahalo maramicama i vikalo: „Bansaj!“, *Cepelin* je obleteo Tokio i spustio se na sletište. Četiri dana kasnije, uz zvuke američke i japanske himne, brod je poleteo u stisak tajfuna koji ga je zapanjujućom brzinom poneo preko Tihog okeana ka Americi. Putnici su kroz prozore videli samo senku broda na oblacima „kao da neka velika ajkula pliva uz nas“. Kad su se oblaci razišli, na trenutak su opazili ogromna stvorenja kako se okreću u vodi, slična čudovištima.

Dvadeset petog avgusta *Cepelin* je stigao u San Francisco. Pozdravljan klicanjem duž kalifornijske obale, kliznuo je u suton, u mrak i tišinu, i proleteo kroz ponoć. Spor kao povetarac, preleteo je Torens, gde mu je jedina publika bila šačica pospanih duša, među njima i dečak u pidžami iza kuće u Aveniji Gramersi.

Stojeći ispod vazdušnog broda bos na travi, bio je opčinjen. Bilo je, kako je govorio, „zastrašujuće lepo“. Osećao je da vazduh treperi od brujanja motora, ali nije mogao da razazna srebrnastu opnu, dugačka rebra, rep u obliku peraja. Video je samo tamu prostora koji brod zauzima. Nije bila reč o prisustvu, nego o odsustvu nečeg ogromnog, o geometrijskom okeanu tame koji kao da je progutao i samo nebo.

Dečak se zvao Luis Silvi Zamperini. Sin italijanskih useljenika, došao je na svet u Olijanu, u državi Njujork, 26. januara 1917. godine kao beba od pet kilograma i dvesta grama, s tamnom kosom jakom kao bodljikava žica. Njegov otac Entoni izdržavao se sam od svoje četrnaeste godine, prvo kao rudar i bokser, a zatim kao građevinski radnik. Njegova majka Luiz, sitna i vesela lepotica, udala se za Antonija sa šesnaest, a rodila je Luija s osamnaest godina. U njihovom stanu govorio se samo italijanski, Luiz i Entoni svog sina su zvali Mališa.

Otkako je prohodao, Lui nije trpeo sputanost. Braća i sestre sećaju se kako je gegao naokolo preskačući biljke, životinje i nameštaj. Čim bi ga Luiz smestila u stolicu i rekla mu da mirno sedi, nestajao bi. Ako svog migoljavog sina nije čvrsto držala u rukama, Luiz obično nije imala pojma gde je on.

Godine 1919, kad se razboleo od upale pluća, dvogodišnji Lui se popeo kroz prozor svoje sobe, spustio se jedan sprat

i nag potrčao ulicom bežeći pred policajcem, sve naočigled preneražene gomile. Uskoro su, po savetu pedijatra, Luiz i Antoni odlučili da se s decom presele u topliju klimu Kalifornije. Čim je njihov voz krenuo sa stanice Grand central, Lui je skočio, projurio čitavom dužinom voza i iskočio iz tereznog vagona. Stojeći s uspaničenom majkom dok je voz išao nazad u potrazi za izgubljenim dečakom, Luijev stariji brat Pit primetio ga je kako potpuno spokojno korača uz prugu. Kad ga je majka podigla u zagrljaj, Lui se osmehnuo. „Znao sam da ćeš se vratiti po mene“, rekao je na italijanskom.

Antoni se u Kaliforniji zaposlio kao električar na železnici i kupio je plac od dvadeset ari na ivici Torensa, grada od hiljadu osamsto stanovnika. On i Luiz sklepali su kolibu od jedne sobe, bez tekuće vode, s poljskim klozetom. Krov im je toliko prokišnjavao da su na krevetima držali kofe. Na vratima nije bilo brava, pa je Luiz sedela pred kućom na sanduku za jabuke, s oklagijom u ruci, spremna da razbije glavu svakome ko bi ugrozio njenu decu.

Tu i u kući na kraju Avenije Gramersi, gde su se preselili godinu dana kasnije, Luiz je odbijala uljeze, ali nije mogla da pokori Luija. Prilikom jedne trke preko prometnog autoputa, samo što ga nije udarila nekakva krtinja. U petoj godini je propužio – prikupljao je opuške s pločnika na putu do škole. Jedne noći, s osam godina, počeo je i da pije; sakrio se ispod trpezarijskog stola, krišom uzimao čaše vina, ispijao ih do dna, a onda se oteturao napolje i srušio u grm ruža.

Jednog dana Luiza je otkrila da je Lui nabo nogu na nekakvu gredu; drugi put je morala da zamoli suseda da prišije Luiju otkinuti nožni prst. Kad je Lui jednom došao kući sav umazan naftom pošto se popeo na naftnu pumpu, skočio u rezervoar i zamalo se udavio, potrošila je kantu terpentina i dugo ga ribala pre nego što je Antoni prepoznao svog sina.

Lui je obožavao da prelazi granice i bio je neukrotiv. Rastao je u vrlo pametnog dečaka i obični smeli nestašluci više mu nisu bili dovoljni. U Torensu je buknila pobuna jednog dečaka.

Lui je krao sve što je jestivo. Šunjao se iza kuća s komadom žice u džepu. Domaćice koje na trenutak izađu iz kuhinje otkrivale bi po povratku da njihove večere nema. Stanari koji pogledaju kroz zadnji prozor ponekad bi opažali dugonogog dečaka kako juri prolazom noseći čitavu tortu na dlanu. Neki susedi jednom nisu pozvali Luija na slavlje, pa je on provalio u njihovu kuću, podmitio dogu koskom i ispraznio im hladnjak. S druge zabave je pobegao i odneo čitavo bure piva. Kad je otkrio da su u pekari *Mejnzner* stolovi za hlađenje sasvim blizu zadnjih vrata, počeo je da obija bravu, krade pite, jede dok se ne zasiti, a ostale čuva kao municiju za zasede. Kad su se suparnički lopovi dali na posao, prestao je da krade dok krivci nisu uhvaćeni, a vlasnici pekare smanjili mere bezbednosti. Onda je naredio drugarima da ponovo opljačkaju pekaru.

O Luijevom detinjstvu svedoči činjenica da je gotovo sve priče završavao rečima: „Bežao sam koliko me noge nose.“ Često su ga jurili oni koje je pokrao, a najmanje dve osobe su pretile da će pucati. Kako bi kod sebe imao što manje dokaza kad naiđe na policiju, što se često dešavalo, napravio je po gradu skrovišta za plen, među njima i prostranu jamu iskopanu u obližnjoj šumi. Ispod tribina gimnazije Pit je jednom našao ukradeni bokal vina koji je Lui tu sakrio, prepun pijanih mrava.

U predvorju pozorišta u Torensu Lui je zapušio proreze za novac na javnim telefonima toaletnim papirom,

a onda dolazio da gura žicu u proreze, izvlači papir i vadi nakupljenu sitninu. Mesni trgovac metalom nikad nije ni posumnjao da je nasmejani Italijančić koji često svraća da mu proda naramke bakarnog otpada taj isti bakar prethodne noći ukrao iz njegovog skladišta. Tukući se s protivnikom u cirkusu, Lui je otkrio da odrasli često daju novčiće zavađenoj deci da ih smire. Sklopio je primirje s neprijateljem, pa su krenuli da lutaju po gradu i zadevaju tuče pred nepoznatima.

Kako bi se osvetio železničkom kondukeru koji nije zadržao voz zbog njega, Lui je namazao šine mašću. Kad ga je nastavnik naterao da stoji u čošku, izbušio mu je gume čačkalicom. Pošto je postavio državni izviđački rekord u paljenju vatre trljanjem, oborio je taj rekord kad je natopio drvca za potpalu benzinom i pomešao ih s glavicama palidrvaca, izazvavši tako malu eksploziju. Ukrao je cev sa susedovog aparata za kafu, načinio snajpersko gnezdo na drvetu, napunio usta bobicama s drveta, pljuvao ih kroz cev i rasterivao devojčice iz susedstva.

Njegova velika dela ušla su u legendu. Jedne noći popeo se na zvonik baptističke crkve, vezao za zvono klavirsku žicu, zategao je do obližnjeg stabla i uzbunio policiju, vatrogasce i čitav Torens naizgled spontanom zvonjavom. Bogobojažljiviji žitelji grada smatrali su to božjim znakom.

Plašio se samo jednog. Jedan pilot spustio je avion u blizini Torensa i na kraći let poveo Luija, koji je bio na pragu puberteta. Očekivalo bi se da će to neustrašivo dete biti oduševljeno, ali brzina i visina su ga prestravile. Od tada nije hteo da ima ništa s avionima.

U detinjstvu punom veštog izbegavanja odgovornosti, Lui nije samo pravio nestašluke nego je oblikovao sebe kao odraslog. Ubeđen u svoju pamet i veštinu, dovoljno smeo

da izbegne opasnost, nije nikada gubio hrabrost. Kad ga istorija odnese u rat, ova neuništiva životna radost postaće njegova glavna crta.

Lui je bio dvadeset meseci mlađi od brata i po svemu se razlikovao od njega. Pit Zamperini bio je privlačan, omiljen, besprekorno doteran, učitiv prema starijima, blagonaklon prema mlađima, vrlo slatkorečiv s devojkama i blagosloven razboritošću, zbog koje su se roditelji ozbiljno savetovali s njim još dok je bio mali. Za trpezom je nameštao majci stolicu, odlazio je u krevet u sedam i stavljao budilnik pod jastuk kako ne bi budio Luija, s kojim je delio krevet. Ustajao je u pola tri, odlazio na trosatno raznošenje novina i u banku stavljao zaradu koja će mu do poslednjeg novčića propasti za vreme Velike krize. Divno je pevao i imao je galantnu naviku da u džepu nosi čiode, za slučaj da njegovoj partnerki na igranci pukne bretela. Jednom je spasao jednu devojkicu iz vode. Pit je zračio blagim, ali snažnim autoritetom i svakoga je, čak i odrasle, uspevao da privoli svom mišljenju. Čak i Lui, pristalica krajnje neposlušnosti, radio je sve što mu Pit kaže.

Pit je roditeljski pazio na Luija i njihove mlađe sestre Silviju i Virdžiniju, i bratu je bio pravi idol. No Lui je ostajao u Pitovoj senci i stalno su ga na to podsećali. Silvija se seća kako je majka kroz suze govorila Luiju koliko bi volela da je sličniji Pitu. Najgore je bilo to što je Pitov ugled delimično bio mitski. Iako su mu ocene bile jedva bolje od Luijevih rđavih, upravitelj škole smatrao je da je Pit odličan učenik. U noći čudesne zvonjave u Torensu, dobro usmeren mlaz baterijske svetiljke obasjao bi Pitove noge kako se klate na grani pored Luijevih. Osim toga, Lui nije bio jedini dečak Zamperinijevih koga su viđali kako juri iza kuća noseći donedavno tuđu

hranu. Ali nikome nikad nije palo na pamet da optuži Pita za bilo šta. „Pita nikad nisu uhvatili“, kaže Silvija. „Lui je uvek bivao uhvaćen.“

Lui se potpuno razlikovao od druge dece. Bio je sitan, a prvih godina u Torensu pluća su mu od upale bila još toliko slaba da su ga u trkama na izletima sve gradske devojčice ostavljale za sobom. Crte lica, koje će se kasnije smiriti u prijatan lik, nisu se razvijale ravnomerno, pa mu je lice izgledalo kao da ga je stvorila grupa autora. Uši su mu štrčale iz lobanje kao pištolji u futrolama, a iznad njih se talasala masa crne kose koju je mrzeo. Ispravljao ju je svake večeri vrelim gvožđem svoje tetke Mardži, krotio je pred spavanje svilenom ženskom čarapom i mazao je s toliko maslinovog ulja da su ga rojevi muva pratili do škole. Ništa nije pomoglo.

Tu je bilo i pitanje njegove nacionalnosti. Dvadesetih godina prošlog veka u Torensu su Italijane toliko prezirali da su susedi, kad su se Zamperinijevi doselili, podneli peticiju gradskom odboru i tražili da ih oteraju. Do polaska u školu Lui jedva da je govorio engleski i nije mogao da sakrije svoje poreklo. Preživio je zabavište držeći jezik za zubima, ali u prvom razredu, kad je jednom detetu rekao: „*Brutte bastarde!*“,^{*} nastavnici su shvatili. Otežali su mu muke zadržavši ga dve godine u istom razredu.

Bio je obeležen. Siledžije je privlačila njegova neobičnost, pa su ga, nadajući se da će izazvati bujice italijanskih psovki, gađali kamenjem, udarali, šutirali i izazivali. Pokušao je da im se dodvori dajući im svoj ručak, ali oni su ga ipak tukli do krvi. Okončao bi to da je bežao ili plakao, ali odbijao je to. „Mogli ste ga tući do smrti“, kaže Silvija, „a on ne bi ni jauknuo ni zaplakao.“ Samo bi zaštitio lice rukama i trpeo.

^{*} Ital.: Prljavo kopile. (Prim. prev.)

* * *

Kad se primakao šiparačkom dobu, počeo je naglo da se menja. Dalek i nakostrešen, šunjao se po ivicama Torensa, a mlako se družio samo s malim grubijanima koji su ga sledili. Grozio se klica i nije podnosio da bilo ko prilazi njegovoj hrani. Iako je umeo da bude mio, često bi planuo i razgalamio se. Glumio je opakog dečka, ali potajno je bio plah. Dolazeći na zabave, druga deca su ga viđala kako se muva napolju, nemoćan da prikupi hrabrost i uđe.

Očajan zbog nesposobnosti da se odbrani, posvetio se tom pitanju. Otac ga je naučio vežbama s vrećom za udaranje i napravio mu teg od dve limenke za kafu pune olova, zavarene za cev. Kad je jedan siledžija sledeći put nasrnuo na njega, Lui se sagnuo ulevo i udario ga desnicom posred usta. Siledžija je vrisnuo i utekao, slomljenog zuba. Lakoću koju je osetio vraćajući se kući Lui nikad neće zaboraviti.

S vremenom je Lui postajao sve ćudljiviji, netrpeljiviji i veštiji. Udario je pesnicom devojčicu. Gurnuo je nastavnika. Policajca je gađao trulim paradajzom. Deca koja mu se zamere završavala su otečenih usana, a siledžije su naučili da ga zaobilaze u širokom luku. Jednom je u svom dvorištu naišao na Pita licem u lice s drugim dečakom. Obojica su držali podignute pesnice, spremni da zamahnu. „Lui to nije mogao da podnese“, sećao se Pit. „Stajao je tamo i vikao: 'Udri ga, Pite! Udri ga, Pite!', ja sam stajao i čekao, a Lui se odjednom okrenuo i zviznuo dečaka pravo u stomak. A onda je *pobegao!*“

Entoni Zamperini bio je očajan. Činilo mu se da su mu policajci stalno na tremu i pokušavaju da urazume Luija. Morao je da se izvinjava susedima i da im nadoknađuje štetu, a novca za to nije bilo. Obožavao je sina, ali je besneo zbog

njegovih prestupa, pa ga je često i snažno tukao. Jednom je uhvatio Luija kako se iskrada kroz prozor usred noći i šutnuo ga u zadnjicu tako jako da ga je digao od poda. Lui je ćutke i bez suza trpeo kazne, a onda ponavljao iste prestupe, samo da pokaže kako može.

Njegova majka Luiza odabrala je drugačiji pristup. Lui je bio njena slika i prilika; imali su čak i iste jasne plave oči. Uzvrćala je svaki udarac. Kad joj je mesar prodao rđav komad mesa, vratila se u radnju s tiganjem u ruci. Volela je nestašluke; jednom je namazala kartonsku kutiju šlagom i dala je kao rođendanski poklon susetki, kojoj se nož odmah zaglavio u kutiji. Kad joj je Pit rekao da će popiti riblje ulje ako mu da kutiju bombona, pristala je, gledala ga kako guta ulje, a onda mu pružila praznu kutiju. „Tražio si kutiju, dušo“, rekla mu je s osmehom. „To je sve što imam.“ Shvatala je Luijev nemir. Jednom se za Noć veštica prerušila u dečaka i jurila sa sinovima od vrata do vrata tražeći slatkiše. Jedna grupa dece, misleći da je ona neki siledžija iz grada, napala ju je i pokušala da joj skinje pantalone. Sitnu Luizu Zamperini, majku četvoro dece, policija je zbog nereda uhvatila usred tuče.

Svesna da će kazne samo izazvati prkos, Luiza je pokušala da ga izmeni neprimetno. Tražeći doušnika, podmićivala je Luijeve školske drugove kolačima i našla jednog slabića po imenu Hju, čija je strast prema slatkišima bila Luijeva propast. Luiza je odjednom znala sve što Lui smera, a njena deca su se pitala nije li iznenada postala vidovita. Uveren da ga Silvija otkucava majci, Lui je odbijao da sedne s njom za trpezu, pa je jeo u prezrivoj tišini za otvorenim vratima pećnice. Jednom se toliko razbesneo na sestru da ju je jurio oko bloka. Jedini put u životu brža od Luija, Silvija je preseklala do prolaza iza kuće i uletela u očevu radionicu. Lui ju je isterao tako što je u radionicu gurnuo svoju ljubimicu zmiju

dugu čitav metar. Silvija se zatim zaključala u automobil i nije izašla čitavo popodne. „Bilo je to pitanje života i smrti“, rekla je nekih sedamdeset pet godina kasnije.

Uprkos svim naporima, Luiza nije mogla da promeni Luija. Bežao je od kuće i danima lutao po San Dijegu, spavajući ispod nadvožnjaka na auto-putu. Jednom je na pašnjaku pokušao da uzjaše bika; životinja ga je zbacila na nazubljenu ivicu srušenog stabla, pa je zamotao posečeno koleno maramicom i othramao kući. Ni dvadeset sedam kopči nije ga pripitomilo. Jednog dečaka je udario tako jako da mu je slomio nos. Na drugog je seo i natrpao mu u usta zgužvane papirne ubruse. Roditelji su zabranjivali deci da mu prilaze. Jedan farmer, besan jer ga Lui pljačka, napunio je sačmaru solju i pogodio ga u zadnjicu. Lui je jednog dečka tako isprebijao da ga je ostavio onesvećenog u jarku plašeći se da je mrtav. Kad je videla krv na njegovim pesnicama, Luiza je briznula u plač.

Kad je pošao u gimnaziju, Lui nije ličio na nestašno dete koliko na vrlo opasnog momka. Gimnazija će biti i kraj njegovog školovanja. Za koledž nije bilo novca; Antonijeva nedeljna plata nestajala je pre kraja sedmice, pa je Luiza morala da izmišlja jela od patlidžana, mleka, starog hleba, divljih pečuraka i zečeva koje su Lui i Pit lovili u poljima. Rđav učenik bez ikakvih veština, Lui se nije mogao nadati stipendiji, a teško i da bi se zaposlio. Zavladao je kriza i stopa nezaposlenosti porasla je na dvadeset pet odsto. Lui nije imao pravih ambicija. Da ga je neko pitao šta želi da bude, odgovorio bi: „Kauboј.“

Tridesetih godina prošlog veka Amerika se zaljubila u kvazinauku zvanu eugenika i njen cilj ojačavanja ljudske rase

uklanjanjem „nepodesnih“ iz genetskog rezervoara. Uz „slaboumnike“, ludake i zločince, nepodesnima su se smatrale i žene koje imaju vanbračni seks (to se smatralo duševnom bolešću), siročad, invalidi, siromasi, beskućnici, eplileptičari, onanisti, slepi, gluvi, alkoholičari i devojke čiji polni organi prevazilaze izvesne mere. Neki eugeničari zastupali su eutanaziju, i ona se u duševnim bolnicama tiho sprovodila nad brojnim ljudima, bilo „smrtonosnim zanemarivanjem“, bilo otvorenim ubistvima. U jednoj takvoj bolnici u Ilinoju, novi pacijenti dobijali su mleko krava zaraženih tuberkulozom, u verovanju da će umreti samo nepoželjni. Umiralo je čak četvoro od deset pacijenata. Mnogo omiljenije eugeničko sredstvo bila je prisilna sterilizacija, primenjivana na brojnim jadnicima koji su, zbog prestupa ili loše sreće, pali u ruke državnih vlasti. Do 1930. godine, kad je Lui ušao u šiparačko doba, eugenika je potpuno obuzela Kaliforniju, i na kraju će biti sterilisano oko dvadeset hiljada ljudi.

Kad je Luiju bilo trinaestak godina, jedan događaj u Torensu pokazao je kako stoje stvari. Jedan dečak iz Luijevog susedstva smatran je slaboumnim i smešten je u duševnu bolnicu, a od sterilizacije su ga spasli samo grozničavi pravni naponi roditelja, potpomognuti novcem suseda iz Torensa. Luijevi brat i sestre su poučavali dečaka i počeo je da dobija čiste petice. Lui je uvek bio na ivici da ode u popravni dom ili u zatvor, a kako je stalno stvarao nevolje, bio rđav đak i Italijan, predstavljao je sliku i priliku nevaljalca kakve je eugenika želela da istrebi. Odjednom shvativši šta ga čeka, duboko se potresao.

Osoba kakva je postao nije bila pravi on, znao je Lui. Oklevajući je pokušavao da se druži. Oribao je kuhinjski pod da obraduje majku, ali ona je pretpostavila da je Pit to učinio. Kad mu je majka otputovala, popravio je motor

porodičnog automobila marke marmon ruzvelt. Ispekao je kolače i podelio ih; kad ga je majka isterala iz kuhinje zbog nereda, nastavio je da peče kolače kod suseda. Davao je drugima gotovo sve što ukrade. Bio je „velikodušan“, govorio je Pit. „Lui bi sve dao drugima, bilo njegovo ili ne.“

Svaki njegov pokušaj da se popravi završio se loše. Usamljivao se, čitao romane Zejna Greja i želeo da živi u njima, sam sa svojim konjem na granici, daleko od sveta. Obilazio je bioskope i gledao vesterne, gubeći nit priče jer je zurio u krajolike. Ponekad je iznosio posteljinu u dvorište da bi spavao sam. Ponekad je pak ležao budan u krevetu, zurio u plakate filmskog kauboja Toma Miksa i njegovog čudesnog konja Tonija i osećao se zarobljen u nečemu iz čega nije mogao da se oslobodi.

U svojoj sobi slušao je vozove kako prolaze. Ležeći pored usnulog brata, slušao je široki duboki zvuk, prvo tih, zatim jači, ponovo tih, onda primamljivi vrisak pištaljke, zatim tišinu. Izgubljen u čežnji, Lui je zamišljao sebe u vozu kako odlazi u neki nevidljiv kraj, smanjuje se, smanjuje i najzad nestaje.

DVA

Trči kao lud

PREPOROD LUIJA ZAMPERINIJA POČEO JE 1931. GODINE, I to pomoću ključa. Četrnaestogodišnji Lui bio je u bravarskoj radnji i čuo da, ako se bilo koji ključ gurne u neku bravu, ima dva odsto izgleda da je otključa. Nadahnut time, počeo je da sakuplja ključeve i pokušava da otključa brave. Nije imao sreće dok nije pokušao ključem od svoje kuće da otključa zadnja vrata gimnastičke sale gradske gimnazije. Kad je počela košarkaška sezona, pojavilo se neobjašnjivo neslaganje između broja ulaznica prodatih po deset centi i broja dečaka i devojčica na tribinama. Krajem 1931. neko je shvatio šta se dešava i Luija su po ko zna koji put odvukli kod upravitelja. U Kaliforniji deca rođena zimi u nov razred polazila su u januaru, pa je Lui trebalo da krene u deveti razred. Upravitelj ga je kaznio zabranivši mu sportske i društvene aktivnosti. Lui se time nikad nije ni bavio, pa mu je bilo svejedno.

Kad je Pit čuo šta se desilo, otišao je pravo kod upravitelja. Iako je njihova majka još slabo govorila engleski,

poveo ju je sa sobom da deluje ozbiljnije. Rekao je upravitelju da Lui žudi za pažnjom, ali je nikada ne dobija u obliku pohvala, pa je izaziva u obliku kazni. Kad bi Lui bio pohvaljen jer je učinio nešto dobro, tvrdio je Pit, preobrazio bi se. Zamolio je upravitelja da odobri Luiju učešće u sportovima. Kad je upravitelj odbio, Pit ga je upitao hoće li moći da živi sa saznanjem da je pustio Luija da propadne. Bila je čista drskost od šesnaestogodišnjaka da kaže tako nešto upravitelju škole, ali Pit je bio jedini dečko u Torensu koji je mogao da se izvuče s tim, a i da bude ubedljiv. Luiju su sportovi odobreni 1932.

Pit je imao velike planove za brata. Školske godine 1931/32, Pit je maturirao s deset pohvala iz sportova, od čega tri iz košarke i tri iz bejzbola. Ali četiri pohvale stekao je na trkalištu; izjednačio je školski rekord na pola milje, a postavio je i novi rekord u trci na jednu milju, svojoj najjačoj disciplini, na pet minuta i šest sekundi. Posmatrajući Luija, kog je u bekstvima često spasavala brzina, Pit je smatrao da vidi neki sirovi dar.

No, kako se ispostavilo, Luija na trkačku stazu nije prvi izveo Pit, nego devojke. U februaru su učenice devetog razreda okupljale ekipu za međurazredne trke, a od četvorice dečaka u razredu samo Lui je delovao kao da bi umeo da trči. Devojke su upotrebile šarm i Lui se obreo na stazi, bosonog, u trci na 660 jardi. Kad su svi potrčali, krenuo je i on, nezgrapno, mlatarajući laktovima, i daleko zaostao. Kad je s naporom stigao poslednji, čuo je kikot. Zadihan i ponižen, otrčao je sa staze i sakrio se pod tribine. Trener je promrmljao kako tom klincu nije mesto na trkama. „On mi je brat“, odvratio je Pit.

Od tog dana Pit je navaljivao na Luija, terao ga da vežba i odvuкао ga na drugu trku. Podstican vikom dece s tribina,

Lui se potrudio taman dovoljno da prestigne jednog dečka i stigne treći. Mrzeo je trčanje, ali pljesak je bio opojan, a izgledi na još pljeska bili su dovoljni da ostane manje-više poslušan. Pit ga je svakodnevno dovlačio na stazu, vozio se za njim na biciklu i udarao ga štapom. Lui je vukao noge, žalio se na svaku sitnicu i odustajao na prvi znak umora. Pit ga je terao da ustane i nastavi. Lui je počeo da pobeđuje. Krajem sezone plasirao se, kao prvi momak iz Torensa, u gradsko finale. Stigao je peti.

Pit je dobro uočio Luijev dar, ali Lui je treninge smatrao okovima. Noću je slušao zvižduke vozova i jednog letnjeg dana 1932. više nije mogao da izdrži.

Sve je počelo tako što je Luiju otac naredio da nešto uradi. Lui je odbio, izbila je svađa i dečak je potrpao nešto odeće u torbu i poleteo ka vratima. Roditelji su mu zapovedili da se vrati; Lui nije hteo ni da čuje. Kad je izašao, majka je pohitala u kuhinju i vratila se sa sendvičem umotanim u masni papir. Lui je strpao sendvič u torbu i krenuo. Na pola puta do kapije čuo je da ga neko doziva po imenu. Okrenuo se i video oca, smrknutog, kako drži u ispruženoj ruci dva dolara. Bilo je to mnogo novca za čoveka koji jedva sastavlja kraj s krajem. Lui je uzeo novac i otišao.

Pokupio je jednog drugara, pa su zajedno stopirali do Los Anđelesa, provalili u automobil i prespavali na sedištima. Sutradan su uskočili u voz, popeli se na krov i krenuli na sever.

Putovanje je bilo prava noćna mora. Zaključanima u tere-tnom vagonu, dečacima je bilo toliko vruće da su grozničavo pokušavali da pobegnu. Lui je našao bačen komad metala, popeo se drugu na ramena, silom otvorio kapak, izmigoljio

se napolje i pomogao drugu da se izvuče. Usput se gadno posekao. Otkrio ih je železnički detektiv i preteći pištoljem naterao ih da iskoče iz voza u pokretu. Nekoliko dana dečaci su pešačili, terali su ih iz voćnjaka i prodavnica kad bi pokušali da ukradu nešto za jelo, i na kraju su završili sedeći na zemlji u železničkom depou, prljavi, izubijani, izgoreli od sunca, mokri, i deleći ukradenu limenku pasulja. Pored njih je protutnjao voz. Lui je podigao glavu. „Video sam... divne bele stolnjake i kristal na stolovima, i hranu, i ljude kako se smeju, uživaju i jedu“, pričao je kasnije. „A ja sam sedeo, drhtao i jeo pasulj iz bedne limenke.“ Setio se novčanica u očevoj ruci, i straha u majčinim očima dok mu je pružala sendvič. Ustao je i krenuo kući.

Kad je Lui ušao u kuću, Luiza ga je zagrlila, pregledala je li povređen, a zatim ga povelu u kuhinju i dala mu kolač. Entoni je došao kući, video Luija i spustio se u stolicu, a lice mu se smekšalo od olakšanja. Posle večere Lui je otišao na sprat, srušio se u krevet i prošaputao Pitu da se predaje.

Leta 1932. Lui je gotovo isključivo trčao. Na poziv jednog druga otišao je u brvnaru u indijanskom rezervatu Kauilja, usred pustinje južne Kalifornije. Svakog jutra ustajao je sa suncem, uzimao karabin i kretao kroz žbunje. Trčao je uzbrdo i nizbrdo, preko pustinje, kroz vododerine. Jurio je krda konja, zaletao se među ustalasane životinje i uzaludno pokušavao da uhvati neku za grivu i skoči joj na leđa. Plivao je u sumpornim izvorima praćen pogledima žena koje peru veš na stenama, i ležao na suncu da se osuši. Vraćajući se po podne trkom do brvnare, ustrelilo bi zeca za večeru. Svake večeri penjao se na krov brvnare, ležao na leđima i čitao romane Zejna Greja. Kad sunce zađe i reči izblede,

posmatrao je okolinu, dirnut tom lepotom, gledao je kako iz sivila prelazi u purpur pre nego što tama sastavi nebo i zemlju. Ujutru je ponovo ustajao sa suncem. Nije trčao da pobegne niti je trčao ka nečemu, ni zbog nekoga ni uprkos nekome; trčao je jer je to njegovo telo želelo. Nestali su nemir, sramežljivost i nagon za protivljenjem. Osećao je samo spokoj.

Vratio se kući s ludačkom željom da trči. Sav napor koji je nekada ulagao u krađu sad je preneo na stazu. Prema Pitovom savetu, novine je raznosio trčeći, trčao je u školu i kući, trčao je do plaže i nazad. Retko je ostajao na pločniku, nego je skretao na travnjake suseda da preskače grmove. Ostavio je piće i duvan. Kako bi povećao kapacitet pluća, trčao je do javnog bazena na plaži Redondo, ronio do dna, hvatao se za čep i plutao, svaki put ostajući malo duže. Posle nekog vremena mogao je da ostane pod vodom tri minuta i četrdeset pet sekundi. Ljudi su stalno skakali u bazen da ga spasavaju.

Lui je takođe našao sebi uzor. Tridesetih godina dvadesetog veka trčanje je bilo veoma omiljeno i svi su znali imena vrhunskih trkača. Među njima je bio i trkač na jednu milju s Univerziteta Kansas po imenu Glen Kaningem. Kaningem je kao dete preživeo eksploziju u školi; brat mu je poginuo, a on je zadobio teške opekotine po nogama i trupu. Uspeo je da sedne tek posle mesec i po, a još više vremena mu je trebalo da ponovo uzmogne da stoji. Nije mogao da ispravi noge, pa je naučio da se kreće oslanjajući se na stolicu i vukući noge za sobom. Uznapredovao je do repa porodične mazge, a posle dosta vremena, držeći se za rep poslušnog konja zvanog Farba, počeo je da trči, što mu je u početku bilo izuzetno bolno. Nekoliko godina kasnije počeo je da se takmiči; obarao je rekorde na jednu milju i

ostavljao protivnike u prašini silinom svog finiša. Do 1932. godine skromni krotki Kaningem, nogu i leđa prekrivenih mrežom ožiljaka, postao je nacionalna senzacija i hvaljen je kao najveći trkač na jednu milju u američkoj istoriji. Lui je našao svog heroja.

U jesen 1932. godine Pit je otpočeo studije na besplatnom koledžu Kompton i postao trkačka zvezda. Gotovo svakog popodneva vraćao se kući da trenira Luija, trči uz njega, obuzdava mu uzlepršane laktove i poučava ga strategiji. Lui je imao retku biomehaničku prednost, kukove koji se vrte dok trči; kad zakorači jednom nogom, kuk mu je takođe kretao napred, pa je zato imao izuzetno delotvoran korak od preko dva metra. Pošto ga je posmatrala na trkalištu gimnazije, predvodnici navijačica Tuts Bauersoks trebala je samo jedna reč da ga opiše: „*Sjaaajno*.“ Pit je smatrao da su sprinterske trke za Luija prekratke. On će trčati jednu milju, baš kao Glen Kaningem.

Januara 1933. Lui je krenuo u deseti razred. Više nije bio nadmen i neprijatan, pa su ga popularne grupe toplo primile. Pozivali su ga na pecivo ispred *Kelouove hamburgerdžinice*, gde se uključivao u pevanje uz ukulele i fudbal koji se igrao umotanim peškirom i obavezno završavao tako što predvođnicu navijačica stave u kantu za smeće. Koristeći iznenadnu popularnost, Lui se kandidovao za predsednika razreda i pobedio pozajmivši od brata govor s kojim je on pobedio na izborima za predsednika razreda u Komptonu. Što je najbolje od svega, odjednom je postao privlačan devojkama. Kad se na svoj šesnaesti rođendan sam vraćao kući, kikutava grupa navijačica napala ga je iz zasede. Jedna devojka je sela na njega, a ostale su mu dale šesnaest udaraca po zadnjici, i još jedan da poraste.

Kad je u februaru počela školska atletičarska sezona, Lui je pozeleo da vidi koliko su mu treninzi pomogli. Njegov preobražaj bio je zapanjujući. Trčeći u crnom svilenom šortsu koji mu je majka sašila od neke stare suknje, pobedio je u trci na 880 jardi i popravio školski rekord koji je Pit delio s još nekim za više od dve sekunde. Nedelju dana kasnije ostavio je za sobom brojne takmičare u trci na jednu milju i stigao prvi za pet minuta i tri sekunde, tri sekunde brže od Pitovog rekorda. Na sledećoj trci pretrčao je milju za 4:58. Tri sedmice kasnije postavio je rekord države sa 4:50,6. Početkom aprila trčao je milju za 4:46, krajem aprila za 4:42. „Ljudi! O, ljudi!“, pisale su mesne novine. „Ume li taj momak da leti? Da, da, taj mali Zamperini!“

Lui se trkao na jednu milju gotovo svake sedmice i hrlio kroz sezonu nepobeden i neugrožen. Kad više nije bilo gimnazijalaca da ih pobeđuje, izazvao je Pita i još trinaest studenata Komptona na trku na dve milje. Iako je imao svega

Lui pobeđuje u trci na dve milje na Kros kantriju Univerziteta Los Anđeles za više od četiristo metara. Pit trči iza njega da mu čestita. *Ljubaznošću Luisa Zamperinija*

šesnaest godina i nije nikad ni trenirao tu disciplinu, pobedio je za pedesetak metara. Zatim se prijavio za trku na dve milje na Kros kantriju Južne Kalifornije Univerziteta Los Angeles. Trčao je toliko lako da nije ni osećao da mu stopala dodiruju zemlju. Izbio je na čelo i odmicao ispred protivnika. Na polovini trke vodio je za preko dvesta metara, i gledaoci su se pitali hoće li se taj dečko u crnom šortsu srušiti. Lui se nije srušio. Kad je protrčao kroz cilj, popravivši rekord staze, okrenuo se ka dugačkom pravom delu trkališta. Nikoga od protivnika nije bilo ni na vidiku. Lui je pobedio za više od četiri stotine metara.

Zavrtelo mu se u glavi, ali ne od napora, nego zato što je shvatio ko je.